

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 06.04.2023

Kabul Tarihi: 22.06.2023

Yayın Tarihi: 23.06.2023

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2023, 3(1): 101-126

Research Article

Received Date: 06.04.2023

Accepted Date: 22.06.2023

Published Date: 23.06.2023

DOI Number: 10.59902/yazit.1278626

AHMET KEKEÇ'İN YAĞMURDAN SONRA ROMANI ÖRNEĞİNDE 1980 SONRASI TÜRK ROMANINDA ÖZELEŞTİREL İŐLAMI ROMAN

The Self-critical Islamic Novel in the Post-1980 Turkish Novel in the Example of Ahmet Kekeç's Novel *Yağmurdan Sonra*

Damla ERGENE*

ÖZ

Türkiye'de 1970'lerin sonuna doğru popüleritesini geri kazanmaya başlayan İőlamlık, modernleşme ile beraber ortaya çıkmış bir kavramdır. İőlami hareketlerin popüleritesini geri kazanmasıyla eş zamanlı olarak ortaya çıkan İőlami roman, bir tarafıyla İőlâm coğrafyalarının modernleşme karşısında verdiği tepkinin evrensel ürünüyken öte yandan Cumhuriyet yönetimi içindeki milli manevi politik revizyonlarıyla yerel bir görünüm sergilemekte ve sekülerleşmeye karşı İőlami tezlerin savunulduğu bir propaganda aracı olmaktadır. 1990'lı yıllarda yazılmaya başlanan özeleştirel İőlami romanların tematik olay örgüsü, geleneksel İőlami anlayış ve kolektif kimlikten bağımsız, yeni bir kimlik arayışının içinde olan İőlami aktörlerin pesimist sorgulamaları ekseninde kurulur. Ahmet Kekeç'in *Yağmurdan Sonra* romanı (1999), 28 Şubat sürecinin iç ve dış etkenlerini göz önüne sererek döneme içeriden ve dışarıdan eleştirel ve özeleştirel yöntemle bakılmasını sağlar. Çalışmada İőlami romanın türevleri ekseninde ilerleyip özeleştirel İőlami romanın öncü örneklerinden *Yağmurdan Sonra* üzerinden ilerleyip yeni İőlami aktörlerin içsel dönüşümü incelenmiştir. Kekeç'in romanı, İőlami kimlik ve kolektif İőlami toplum anlayışının sınırlarının zorlandığı, İőlami aktörlerin başarısızlıkları, itirafları, iç mücadeleleri ve yasak aşklarının ifşalaması gibi bireysel hayatlarına dair dayatılan İőlami ahlak anlayışına karşı özeleştirel bir tutum sergilerken jakoben İőlamları, Kemalist jakobenlerden ayrı görmeden eleőtirmesi açısından da önem arz eder.

Anahtar Sözcükler: İőlamlık, hidayet romanı, özeleştirel roman, Ahmet Kekeç, *Yağmurdan Sonra*

ABSTRACT

Islamism, which started to regain its popularity in Turkey towards the end of the 1970s, is a concept that emerged with modernization. The Islamic novel, which emerged simultaneously with the recovery of the popularity of Islamic movements, is on the one hand the universal product of the reaction of the Islamic geographies against modernization, on the other hand, it exhibits a local appearance with its national spiritual political revisions in the Republican administration and is a propaganda tool in which Islamic theses are defended against secularization. The thematic plot of the self-critical Islamic novels, which began to be written in the 1990s, is established on the axis of the pessimistic interrogations of Islamic actors who are in search of a new identity independent of traditional Islamic understanding and collective identity. Ahmet Kekeç's novel *After the Rain* (1999), "Looking at 28 February"

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Çanakkale-Türkiye. E-posta: ergene_d@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-4496-9617.

reveals internal and external factors and provides a critical and self-critical look from the outside and from those who do not come out. In the study, it will proceed on the axis of the derivatives of the Islamic novel and will examine the internal development of new Islamic actors by going through the pioneering examples of the self-critical Islamic novel *Yağmurdan Sonra*. Kekeç's novel is also important in terms of criticizing jacobin Islamists without seeing them as separate from Kemalist jacobins, while displaying a self-critical attitude towards the Islamic understanding of morality imposed on their individual lives, such as pushing the boundaries of Islamic identity and collective Islamic understanding of society, revealing the failures, confessions, internal struggles and forbidden loves of Islamic actors.

Keywords: Islamism, novel of guidance, self-critical novel, Ahmet Kekeç, *Yağmurdan Sonra*

Giriş

Bu çalışmada Ahmet Kekeç'in *Yağmurdan Sonra* romanı (1999) örneğinde 1980 sonrası Türk romanında önemli bir anlatı damarı olarak kabul edilen İslami roman ve türevleri arasında 1990'lardan sonra öne çıkan "özeleştirel İslami roman" anlayışı incelenmiştir. Çalışmada önce farklı başlıklar altında İslamcılık, İslamcılığın türevleri, Türkiye'de İslamcılığın ve İslami edebiyatın tarihsel gelişimi akabinde de İslami roman kavramları açıklanmıştır. Bu bağlamda İslami romanların türevleri ekseninde hidayet romanları ve özeleştirel İslami romanlar tartışılmış, adı geçen roman örneğinde özeleştirel İslami edebiyat konusu ana aktörün dönüşümünün irdelenmesi ve tematik olayların şekillenmesindeki kutuplaşma alanlarının belirlenmesi açısından eleştirel düşünme yöntemiyle ele alınmıştır.

İslamcılığın tarihsel gelişimi, zaman içinde ortaya çıkan türevleri göz önünde bulundurulduğunda İslamcılığın, Türkiye'deki gelişimini ele alan çok sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir. Hekimoğlu İsmail'in, Mısır'ın Minye şehrinde büyüyen, dönemin istibdadına karşı dini bir duruş sergileyen Abdullah'ın başından geçenleri konu edinen *Minyeli Abdullah* romanıyla başlattığı İslâmi roman anlayışı, türün öncü isimlerinden olan ve hayatını gençleri bilinçlendirmeye adanmış Şule Yüksel Şenler'in İslam'a uygun bir hayatın nasıl yaşanabileceğini örneklemeye çalıştığı *Huzur Sokağı*'yla devam etmiş ve 1980'li yıllarda "hidayet romanları" olarak adlandırılacak bir tarzın da kapılarını açmıştır. Ancak 1990'lardan sonra siyasal İslam iktidara hiç olmadığı kadar yakınlaşmışken popülerlik kazanmaya başlayan "özeleştirel İslami roman" örnekleri konusundaysa aynı durumdan söz etmek mümkün olmamıştır. Bu alanda verilen çalışmalar kısıtlı sayıda olup hızlı bir gelişim sağlanamamıştır. Mehmet Efe'nin *Mızraksız İlmihal* adlı eserinin tematik olay örgüsü, 1980'lerin sonlarında İstanbul Üniversitesi çevresinde örülmüştür. İrfan karakterinin günlük şeklinde kaleme aldığı notları üzerinden kurgulanan eser, Mustafa Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer*, Yaşar Kaplan'ın *Sıfırç Depremleri* adlı eserlerinin benzeri olarak değerlendirilse de İslamcı yaşam anlayışını özeleştirel çizgi-den yansıtmayı başarmasıyla ayrı bir yer edinmiştir (Aksakal, 2012: 70). Halime Toros da *Halkaların Ezgisi*'yle, seksenli yılların iklimindeki Türkiye'nin "başörtü

meselesi"ni, o yıllarda kimi genç kızların başörtüleriyle üniversiteye girme müca-
delesini özeleştirel anlayışla aktarmış, türün sınırlı ve öne çıkan romanları arasında
yerini almıştır. Bu türün hızla gelişmemesinin en belirgin sebeplerinden biriye se
dindar yaşam anlayışını benimsemiş İslamcıların, romanı bireyin mahrem hayatını
ifşa ettiği gerekçesiyle eleştirerek bir edebi tür olarak kabul etmelerinin zaman al-
mış olmasıdır. Bu bağlamda dindar çevrede yaşayan İslamcılar önce roman yaz-
manın caiz olup olmamasını, sonra da bu romanın nasıl yazılması gerektiğini tar-
tıtmışlardır. *Roman ve hikâye okumak, vakit kaybının ötesinde günahlı da. Çünkü roman
ve hikâyelerde yazarlar kişi yaratırlardı ve onlara kendilerince kader giydirirlerdi. Oysa ya-
raticılık sadece Allah'a hastır.*" (Çayır, 2015: 30). Çalışmamızın konusu olan özeleştirel
İslâm kavramının romanda görünürlük kazanmasının mazisi çok uzak değildir.
1990'lar özeleştirel İslami roman örneklerinin kendini göstermeye başladığı yıllar
olmuştur. Alanda İslami edebiyat üzerine öncü çalışmalardan biri olan *Türkiye'de
İslâmçılık ve İslâmi Edebiyat: Toplu Hidayet Söyleminden Yeni Bireysel Müslümanlara*
(2008) adlı çalışmasında Kenan Çayır, 80'lerdeki hidayet romanlarının epik ve ko-
lektif bir İslamcılığın yansımaları olduğunu savunurken (Çayır, 2015: 114-115) adı
geçen eserinde bu kez 90'lardaki "özeleştirel İslami romanlarıysa 80'li yılların İsl-
amcılığını eleştirirsek kendini konumlandıran yeni İslami orta sınıflarla birlikte
ortaya çıkmış romanlar olarak yorumlanmıştır. (Çayır, 2015: 154). İslamcılık ve se-
külerizm çerçevesinde yapmış olduğu akademik çalışmalarla adından sıkça söz et-
tiren sosyologlardan Nilüfer Göle ise İslamcılık ve İslamcı bireyi tanımlarken şim-
diki zamanı öne çıkarıp 1980 öncesini sekülerizm öncesinde, 80 sonrasınaysa "al-
ternatif" bir kimlik arayışında olan yeni İslamcı sùje olarak yaklaşmıştır:

İslamcılık, bir yandan İslami geleneklerin ve geleneksel yorumların Müslü-
man halkına "boyun eğme" sebebini oluşturduğu görüşünü ileri sürerken, di-
ğer yandan da Müslümanları laik Batı dünyasının tecavüzüne karşı koyabilir
kılacak olan otantik İslam'a geri dönerek, onlara alternatif kimlik, hayat alanı
ve hükümet kavramları sağlamaktadır (Göle, 2002: 30-71).

İslami çalışmalar alanında akademisyenlere ve ilgili okur kitlelerine daha ge-
niş bilgiler ve farklı perspektifler ışığında akademik kaynak oluşturmak amacıyla
yayına başlayan Maydan, İslamcılık alanında yaptığı çalışmalarla Türkiye'nin
önde gelen isimlerinden İsmail Kara ile yaptığı mülakatı "*Türkiye'de İslam ve İslam-
cılık: İsmail Kara ile Mülakat*" adıyla Türkçe ve İngilizce olarak 2017'de yayınlamıştır.
Bu mülakatta Kara, Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte İslâmçılık üzerine
çalışmaların canlanmaya başladığını belirtirken akademik çalışmalarını mukayeseli
olarak değerlendirmiştir. Değerlendirmeler arasında İslâmçılığı tehlike olarak gö-
ren ve Cumhuriyet ideolojisinin karşısına yerleştirmeye çalışan demokrasinin, çok
partili hayatın bu tehlikeyi büyüteceği iddiasıyla Cumhuriyet ideolojisine tam sa-
dakati savunup tek ölçüt kabul edenlerde biri olarak Tarık Zafer Tunaya örnek ver-
miş ve Tunaya'nın İslamcılık alanında yaptığı çalışmalar için meseleyi ve tarafları

kutuplaştırmak ve aradaki mesafeyi daha da açma dışında ne derinliği ne de ufku olan bir muhtevası ve katkısı olmuştur, şeklinde açıklamıştır.

Özeleştirel İslami romanlar, genellikle modernleşmeyle sorunlarını aşma yolunda olan “Müslüman suje”nin ekseninde kurgulanmıştır. Çayır’a göre, 1980’lerde “ideal Müslüman” ve “dejenere Batılılaşmış tip” şeklindeki kutuplaşmayla sunulan bu çatışma, 1990’lardaki özeleştirel romanlarda yerini liberalleşmeye bırakmıştır (Çayır, 2015: 43). Özellikle özeleştirel çerçeveye kurgulanmış olan bu romanların yazarlarının birebir hayatlarıyla bağlantılı olduğu da bilinmektedir. Bu biyografik ve otobiyografik bağlantılar, özeleştirel İslami romanların incelenirken kolektif İslam toplumuna ne kadar ait olduğunun da sorgulanmasına farklı bir bakış açısı sunarak İslamcılığın toplumsal ve kamusal alanda ilişkilerinin sürekliliğinin de eleştirel bir gözle incelenmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Ahmet Kekeç’in romanı, ele alınan hikâyenin bize aitliği hükmünün sorgulanıp eleştirilmesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Özeleştirel İslami romanlar kapsamında Ahmet Kekeç’in Yağmurdan Sonra romanı, roman kahramanı Murat’ın hidayete eremeyen ruhsal evreleri üzerinden eleştirel düşünce yöntemiyle incelenmiştir, romanla ilgili daha önce yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında akademik çalışmaların niceliği oldukça azdır.

1. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

İslamcılık ideolojisi, çağdaş çağrışımlarını Fransız akademisinde 1970’lerin sonlarında ve 1980’lerin başında kazanır ve akademik çevrelerde büyük ölçüde İslami köktencilik yani radikal İslamcılık teriminin yerini almaya başlar:

İslamcılık, XIX-XX. yüzyılda İslâmî bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlâk, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...) ‘yeniden’ hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslâm dünyasını batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist ve eklektik yönleri baskın siyasî, fikrî ve ilmî çalışmaların, arayışların bütününe ihtiva eden bir düşünce ve harekettir (Kara,2011: 17).

İslamcılığın türevleriyle ilgili yapılan araştırmalarda İslâmî düşüncenin sınıflandırılıp türlere ayrılması önemli meselelerden biri olarak süregelir, ancak bu sınıflandırma çabaları daha çok ilmî olmaktan ziyade siyasî bir ruhaniyete göre şekillendiğinden araştırmacılar tarafından da tam manasıyla net ve tek bir anlam karşılıklı bulamaz. İslam’ın yalnızca bireysel alanları düzenleyip sıraya koymadığı, aynı zamanda sosyo-politik bir anlayışa bürünen bir ideoloji olduğu da göz önünde bulundurulduğunda Batı’nın İslam dünyasında sosyo-kültürel, ekonomik ve politik alandaki saldırıları karşısında Cemalattin Efgani, Reşit Rıza ve Muhammed Abduh gibi öncü İslamcı düşünürlerin Batı emperyalizmi ile mücadele ettikleri söylenebilmektedir.

Cemaleddin Efgan, Seyyid Ahmed Han, Muhammed Abduh'la, Filibeli Ahmet Hilmi, Mehmet Akif, Seyyid Kutub, Elmalılı Hamdi ve Fazlur Rahman gibi İslamcılık ideolojisinin nc liderlerinin farklı bakış açıları olmakla birlikte, genellemeye bakıldığında İslamcılığı ılımlı ve militan bir anlayışla yayma girişimleri olanlar göze çarpar. Bu bağlamdan bakıldığında İslmcuların en çok "modernist" ve "muhafazakâr" tutumla yol aldıkları grlmektedir.

İsmail Kara, Tanıl Bora'ya *Birikim Dergisi'*nde verdiği demeçlerinde tarihsel süreç içerisinde değişen İslamcılık ideolojisindeki farklılaşmayı sınıflandırır. Bu bağlamda ilk olarak İslamcılık hem siyasi hem de fikri merkezi Türkiye olan, düşünce dünyasına katkı sağlayanların çoğunun Osmanlı olduğu ya da siyasi projelerini gerçekleştirmek için İstanbul'u etkilemeyi zorunlu gördüğü bir mahiyete bürünmektedir. Kara, bu durumun Batı'da yapılan ağdaş İslam düşüncesi çalışmalarında Mısır ve Hindistan merkezli İslamcılık fikirlerinin ne alınması ve İstanbul'un bunların üzerindeki etki ve değerinden bahsedilmemesi ile örtüldüğü ve düşünce gündeminden çıkarıldığını ifade etmektedir. İkinci aşamadaysa çok partili siyasi hayatın getirisi olarak muhafazakâr milliyetçi taraf Osmanlı İslamcılığı ile ilişki kurmaktan gerek entelektüel birikimin yetersizliği gerek de siyasi atmosfer nedeniyle kaçınmakta ve belli simge kavram ve şahsiyetler ekseninde ortaya konulan hamasi söylemlerle halkla ilişki kurmanın olanaklarını aramakta ve nitekim de bulmaktadır. nc aşamada Kara, 1960 sonrası tercümelerle şekillenen İslamcı düşünceyi ele almakta ve dönemin eğitimi, entelektüel kitleler üzerinde etkin olmaya dönük İslamcılığının halkın geleneksel İslam anlayışı ile entelektüel kesimdeki din tasavvurunun büyük ayrışmalara sebebiyet verdiğini ifade etmektedir. Farklı coğrafı ve siyasi bağamlardan türeyen düşünceler doğrultusunda vuku bulan İslamcılık düşüncesinin Türkiye'den hatta kendi İslamcılık düşüncesinden uzaklaştığı ve koptuğunu ifade etmektedir.

Solak'a göre bugün İslamcılık nerdeyse bütün İslam lkelerinde farklı örgütlenmelerle canlılığını yitirmeden varlığını sürdürmektedir. Bariz bir homojen yapı arz etmese de bu gruplar, toplumsal yapıdaki İslami olmayan ögelerin ayıklanması ve şeriata dayalı bir hukuk devlet düzeninin hakimiyetini, İslam birliği ve idealiyle birlikte anti-emperyalist politikaları savunup mmet birliği kurmaya çalışmıştır (Solak, 2020: 98).

Görüldüğü gibi İslamcılık türevleriyle ilgili yapılan tasniflerde tutarlı ve sabit bir görüş yakalamak mümkün olmamakla birlikte modernist İslamcuların karşısında muhafazakâr ve gelenekçi İslamcı tutumun fikir ayrılığı ön plana çıktığı söylenilmektedir.

Türkiye'de İslamcılığın tarihsel gelişimine bakıldığında İslmcılık, imparatorluktan cumhuriyete geçişle birlikte kendini yoğun bir şekilde hissettiren modernleşmeye paralel ortaya çıkmış bir kavram olarak değerlendirilebilir.

18.yüzyıl sonu 19. yüzyıl başlarında İslâm'ın, Müslüman aleminin karşılaştığı olaylara bağlı olarak sadece bir din olmaktan cıkıp aynı zamanda siyasi bir harekete dönüşme eğilimi içinde olduğu da görülür. 19.yüzyıl başlarında Avrupalıların İslâm dünyasına karşı yönelttikleri sosyo-kültürel saldırılar, İslamcıların da kendilerini savunmaya zemin hazırlamasına sebep olur. Bu bağlamda yapılan savunmalar modern dönemin İslamcılık düşüncesi ve İslami hareketlerin şekillenmesinde de etkili olur. Kutlu Kağan Dalkılıç'ın *İktibas* dergisinin "*Türkiye'de İslamcılığım Tarihsel Gelişimi zerine*" başlıklı bölümündeki değerlendirmelerinden (2018: 25) yola cıkıldığında "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle birlikte İslmcılık, modern, siyasi bir düşünce akımı ve şüphesiz bir "kurtuluş ideolojisi" olarak grlmektedir." İmparatorluğun son dönemi, milli mücadelenin en yoğun dönemlerinde kendini hissettirmeye başlayan fikir akımları dikkat çeker. Dalkılıç'a göre öncelikle imparatorluğun czlmesini engellemek ve varlığını devam ettirebilmek için benimlenen; Osmanlıcılık, mmetilik, Türkçülük gibi fikirlerin arasından zamanla milli mücadele döneminde özellikle Türkçülük ve beraberinde gelişen İslamcılık n plana cıkmakta ve etkisini Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da belli kalıplara girerek göstermeye devam etmektedir.

Bu bağlamda, İslmcılık fikrinin temel motivasyonu olan Müslümanların mevcut hline tepki, esaslı bir siyasi hamleyle yepyeni Müslümanlar yaratmıştır. İsmail Kara'nın, İslâm'ın ve Batı'nın İslâmcı siyasette nasıl yorumlandığına dair görüşleri *İktibas* dergisinde şu şekilde yer almaktadır:

Bir Batı'ya ulaşmak için yani ilim, teknik ve medeniyet sahibi olana; bir başka Batı'dan yani sömürgeci, ahlksız, kfir olandan kurtulmak gerekecektir. Bu zaferi elde etmek için bir İslâm'a varmak lazımdır ki gerçek olan ahlklı, çalışan, üreten ancak odur; bir İslâm'dan kurtulmak gerekir ki bu tarihi, bid'atlarla dolu gelenekçi, atıl ve uyutulmuş olandır (Kara, 2018).

Görüldüğü gibi İslamcılığın yüz yılı açan serüvenine ve bu serüven boyunca ne çıkan eğilimlere bakıldığında özellikle Cumhuriyet sonrası dönemdeki gelişimlerin çeşitliğinin etkisini halen devam etmektedir. Mahsum Aytepe'nin *Doğrudan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi* adlı çalışmasında İslamcılığın tarihsel gelişimi, Klasik Dönem İslamcılığı ve Muhafazakâr İslamcılık başlıkları altında inceler. Bu bağlamda Klasik Dönem İslamcılığı; XIX. yüzyıl Osmanlı'da ayaklanmalara, toprak kayıplarına ve uluslararası alandaki farklı hegemonyaların tehditlerine karşı kendini savunma üzerine kurulmuş stratejilerin yer aldığı bir tarihsel dönem olarak tanımlanır. Aytepe'nin ifadeleriyle: "Devletin idari yapısından Müslüman halkın gayrimüslimlere göre dezavantajlı bir statüye indirilmesine kadar yapılan birçok değişiklik başta Namık Kemal, Ali Suavi ve Ziya Paşa olmak üzere birçok aydının İslami bir söyleme başvurmasına sebep olmuştur." (Aytepe, 2016: 172).

Klasik dönem İslamcılığı, Osmanlının fiili durumlarının dayattığı gelişmelere paralel yenilikçi anlayış etkisiyle şekillenmiştir. İslamcılar reformların sosyal, siyasal ve kültürel yaşama getirdiği yeniliklerin sosyo-kültürel ve siyasal alandaki olumsuz etkilerine karşı çıkarak devletin bakası fikrine sıkı sıkıya sahip çıkmaktadırlar. Klasik dönem İslamcılarını homojen bir yapı arz etmemektedir. Aralarında önemli düşünsel farklılıkların bulunduğu bu dönem İslamcılarını Bağımsız İslamcılar: Said Halim Paşa; Türkçü-modernist İslamcılar: Ziya Gökalp, Halim Sabit, Mustafa Şeref; Gelenek ile modernliği birleştiren İslamcılar: Mehmet Akif, Filibeli Ahmet Hilmi, Elmalılı Hamdi; Muhafazakâr İslamcılar: Mustafa Sabri Efendi, Musa Kazım Efendi, Babanzade Ahmet Naim; Batıcı İslamcılar: Şemseddin Günaltay, Şerafettin Yaltkaya şeklinde kategorize etmek mümkündür (Şentürk, 2011: 44-45).

Bilindiği gibi muhafazakarlık en büyük batı ideolojilerinden biri olmaktadır. Solak'a göre, muhafazakarlığın temel tezi, toplumların tarih içinde bir tür bilgelik biriktirdiği ve bunun da en çok geleneklerde saklı olduğu düşüncesidir. Bu düşünce özünden hareketle gelenekçi bir sağ ideoloji doğurmuştur. (Solak, 2020: 23). Bu bağlamda Türkiye'de "muhafazakâr İslamcılık", bir başka adıyla Türkiye İslamcılığının etkili olduğu yıllar ise Demokrat Parti yılları olmaktadır.

1950'li yıllarda hızla başlayan ve kitlesel olarak kendini gösteren köyden kente göç sonucunda binlerce insan, yeni yaşam alanlarına adapte olmak konusunda sorunlar yaşamaya başlamıştır. Yerel mahalli kültürlerini kentlere taşıyarak aidiyet ve kimlik sorununu aşma mücadelesi içinde olanlar, özeld e mikro-milliyetçi mahfiller olmak üzere dini grup ve cemaatlere sığınmaktadırlar. Bu bağlamda 50'li yıllarla birlikte İslamcılık etrafında tarikatçı cemaatlerin kitlesel ihtiyacı fırsata dönüştürdüğu görölmektedir.

Türkiye'deki İslami hareketi anlayabilmek için iki ismin ve onlar etrafında gelişen düşüncenin bilinmesi gerekir. Birincisi, XVII. yüzyılda İmam Rabbânî ve onun başlattığı Ahmediye diye de bilinen Müceddidiyye hareketi; ikincisi, Nakşibendi şeyhlerinden Abdullah ed-Dihlevî'nin, tarikatı Batı Asya'da yayması için sınırsız yetki verdiği Şeyh Hâlid Bağdadî ve onun takip ettiği yola verilen Hâlidîye koludur (Aytepe, 2016: 180).

Nurculuk, Süleymancılık, Işıkcılık cemiyetlerin ve Aydınların, özellikle 1950'li yıllardan sonra İslamcılık fikrinin benimsetilmesinde hem halka hem de siyasal kurum ve kuruluşlarla yoğun ilişkiler içinde oldukları gözlenmiştir. Örneğin; "Süleymancılık hareketi, Nurculuk gibi Demokrat Parti'nin demokratikleşme çabalarına destek vermiştir. Demokrat Parti'nin demokrasi adına atmış olduğu adımlarda, bu desteğin devamını sağlama güdüsü önemli rol oynamıştır." (Yavuz, 2005: 592). Aydınlar ise, doğrudan herhangi bir parti, cemaat ya da tarikata dahil olmadan, başta edebiyat yoluyla aktif bir şekilde İslamcılık fikirlerini benimsetmeyi tercih etmişlerdir. "Türkiye'de aydınların 1970 yılına kadar dergiler çevresinde

yoğunlaşan geniş kapsamlı kùltürel faaliyetlere giriştikleri gözlenmektedir. Necip Fazıl'ın Büyük Doęu, Sezai Karakoç'un Diriliř ve Nurettin Topçu'nun Hareket isimli dergileri, İşlami neşriyatın aydınlarca temsil edilen en önemli örneklerindedir." (Aytepe, 2016: 180).

Kenan Çayır'a göre siyasal ve sosyal bir pratik olan İşlamlık oldukça farklı ve çok katmanlı gruplardan oluşur, bu çeşitlilik 1980'lerin siyasal ortamında farklı İşlami grupların Batılılaşma ve laikleşme sebebiyetiyle özünü kaybetmelerine neden olmakla birlikte modernleşmenin Batılılaşma şeklinde anlaşılması ve bu yönde yaşantı deneyimlerinin sunulmasıyla Türkiye'de İşlam gerilemiş ve İşlami grupların, 1980'lerde birbiriyle örtüşen bir söylem geliştirmiş olduğunu ifade edilmiştir (Çayır, 2015: 6).

İşlami Edebiyat, "dinî-tasavvufi konuları ihtiva eden edebî eserler" olarak kabul edilmekte ve öyle tedris edilmektedir. Türk edebiyatı tarihindeyse 1960'lardan sonra "İşlâmî edebiyat" kavramı üzerine çeşitli ayrışmalar baş göstermiştir. Çayır bu konu da şunları söylemiştir: "İşlami çevrelerin Batı-merkezli modernleşme sürecini eleştirdikleri İşlam'la ilgili tartışmalı konulara cevaplar sundukları araçlardan biri de edebiyattır, İşlami edebiyat sadece Türkiye'de değil, Arapça konuşulan ülkelerde de İşlami hareketlerin yükselişiyle birlikte ortaya çıkmış özel bir edebiyattır." (Çayır, 2015:7). Bu bağlamda, İşlamiyet'in ve İşlamlık ideolojisinin sentezlenmesiyle oluşun İşlâmî edebiyat anlayışının şekillenmesinde dönemin siyasal, toplumsal ve sosyo-kùltürel gelişmelerinin büyük etkisi olduğu bilinmektedir.

Türkiye'de İşlami Edebiyatın tarihsel gelişimine göz atıldığında 11.yüzyyla kadar uzanan oldukça geniş bir alanı çevrelediği bilinmektedir. Bu çalışmada ana hatlarıyla üzerinde durulacak kısım, 1980'lerden sonra İşlami roman anlayışının Türk edebiyatındaki yansımaları olduğundan Türkiye'deki İşlami edebiyat hareketlerine bu tarihler ekseninde değinilecektir. Birçok tartışmanın 1960 ile 1980 yılları arasında yer almakta olduğu görölmektedir.

Bilal Demir'in görüşlerinden yola çıkkıldığında da 1923 ve 1960 arasında İşlami bakışla yazılmış eserlerin azlığı göze çarpmaktadır. II. Meřrutiyet Dönemi'nde İşlamlık ideolojisinin edebiyat ve sanat alanında ciddi anlamda katkısı olmasına rağmen 1923'ten 60'lı yıllara kadar İşlami yönelimin sekteye uğradığı gözlemlenmektedir. 1960'lı yıllara kadar İşlâmî duyarlıklı bir edebiyatın ürün verememesi, geçerli bir alan bulamaması, kendi edebi kanonunu oluşturamaması, hatta İşlâmî edebiyat gibi bir söylemin hiç doğmamış olması çeşitli nedenlerle açıklanabilmektedir: "Cumhuriyet değerlerinin Batı kùltür ve uygarlığına yönelmesi, ulus-devlet stratejisinin yürütülmesi, saltanatın kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması, laik düzenden yana olunması gibi ana nedenler, Türkiye'de İşlâmî bir edebiyatın gelişmemesinin siyasal nedenleri olarak sıralanmaktadır." (Demir, 2022: 966).

Bu bağlamda denilebilir ki Cumhuriyetin ilanıyla başlayan edebi faaliyetlerin içerisinde geleneksel edebiyat anlayışı 1960'lara kadar önemsenmemekte, Batılı

edebiyat anlayışının hâkim olduğu, Batı estetiğinin üzerinden şekillenen bir edebiyat zevkini belirlediğı gözlenmekte ve bu yıllarda İslâmî duyarlılığa, geleneksel anlayıştan gelen edebi zevk ve düşünceye olumsuz bakıldığı söylenebilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da Türkiye’de İslâm ideolojisinin 1920 ve 1960 arasında gözden kaçırılmayacak bir kırılma yaşadığı ve kendi kabuğuna çekildiğı genel kabul gören bir söylem olmaktadır (Demir, 2022: 968).

Muhafazakâr söylemden İslami edebiyata geçiş yapıldığı zaman, İslami edebiyatın özellikle 60’lı yıllardan sonra Türkiye’de İslami sosyoloji alanında İslami vurguları yüksek alternatif bir damar yarattığı görülmüştür ve giderek bu alternatif damarın, ortalama muhafazakâr sağ aydınları da etkilemeye başladığı görülmüştür. Bu durum görünür etkisini 1960’lı yıllardan başlayarak 1970’lere gelindiğinde hızla artan ideolojik bir edebiyat rüzgârının içinde önemli bir tematik damar olarak fark ettirmiştir. 1980’lere gelindiğinde artık İslamcılık önemli bir sağ ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır, fakat bütün İslamcıların dine bakışının aynı olmadığı da göz önüne serilmiş olmuştur. Kimileri önce kültürel milliyetçiyken sonra İslamcı olmuştur, kimilerinin ise zamanla İslami aksiyonları daha ön planda kendini hissettirmeye başladığı görülmüştür.

1970’lerde İslami edebiyat yurtdışından yapılan tercümelemin de tesiri ile daha reaksiyoner bir çizgiye oturmuştur. Mustafa Miyasoğlu ve Raif Cilasun gibi yazarların romanlarında taşra tepkiselliğı, kendini geleneksele bağlanma ve yoğun bir anti-komünizm şeklinde dışa vurmuştur. Vakalar genellikle evine, köyüne, yurduna bağlı gençler etrafında kurgulanmıştır. Ana ileti, modernizme karşı referansını İslam’dan alan bir dünya tasavvuru olmuştur. Öyle ki bu antitezin altını çizmek için bütün ötekileştirme mekanizmaları seferber edilmiştir. İnançlı insanların huzur dolu, mütevazı ve mazbut hayatına karşı ötekilerin yaşamı; ahlâken düşük, yozlaşmış ve dejenere olarak aktarılmışken fikirlerinin ise yabancı ve ifsat edici bir dünyadan gelmekte olduğu vurgulanmıştır. Her birini birleştiren ortak noktasıysa, fikirlerinin ve kamusal yaşam alanlarındaki davranış deneyimlerinin antikomünist söylemler çerçevesinde bir dava edebiyatı profili çizgisinde sunulmuş olması olmuştur.

Dindar yaşamı merkeze almış olan İslamcı yazarlar; önce şiirde akabinde öykü ve en son aşamada hidayet romanı adını verdiğimiz anlatı türünde, bu davayı sürdürmek adına edebiyatı bir propagandaya dönüştürmüştüler. Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Rasim Özdenören, Mustafa Kutlu, Cahit Zarifoğlu, Durrali Yılmaz, Yaşar Kaplan, İsmail Kılıoğlu, Ali Nar, Metin Önal Mengüşoğlu, Kâmil Doruk, Mustafa Miyasoğlu, Ali Erkan Kavaklı, Ali Haydar Haksal gibi türün öncü isimlerinin sol edebiyat ve Marksist düşünceye karşı geleneksel ve milli olmakla birlikte İslâmî kültür ve gelenekten beslenen karşıt bir edebi söylem geliştirme amacının güderek ortaya koydukları ürünler hep bu minvalde olmuştur.

Çayır, Türkiye’de İslami hareketlerin kamusal alanda etkin ve görünür olmaya başladığı dönemin 1980’li yıllar olduğunu belirtmiştir: “İslami entelektelle- rin bir yanda Batılılaşma ve laikleşme süreci olarak niteledikleri Kemalist modern- leşme projesine, diğer yanda geleneksel İslam’a karşı eleştirel ürünler vermeye baş- ladıkları ve çağdaş İslamcılığın kavramlarının oluşturulduğu bir dönemdir 1980’ler.” (Çayır, 2015: 6). 80’li yıllarda İslami dünya görüşü ekseninde yazılan ro- man ve öykülerde İslam bir din olarak yeniden yorumlanmaktadır. Bu bağlamda 80’li yıllarda bireysel ve toplumsal yaşam tüm yönleriyle İslami bir filtreden geçi- rilip yeniden kodlanmıştır.

Roman, diğer edebi formları gibi İslamcı çevreler tarafından hemen benim- senmemiş, batı kaynaklı bir tür olduğu için modernleşme fikrine hizmet eden bir formda algılanmakta ve geleneksel edebiyat anlayışında direten İslami yazarlar ve bu fikri benimsemiş çevreler tarafından kabul görmesi kolay olmamıştır. Kenan Çayır, romanın İslami çevrelerde kabul görmemesini bir sebebini de “bireyin mah- rem yaşamını ifşa ettiği için” eleştirilmesine de bağlamıştır.

İslami çevrelerin romana karşı önyargılarının kırılması, Cumhuriyet’in sek- lerleşme sürecindeki eleştirel yaklaşımlarla yakından ilgili olmuştur. 1970’lerin sonlarında İslam ideolojisini benimseyen aydınların büyük bir kısmı, “Cumhuriyet dönemindeki Batılılaşmanın ve İslam’ın gerilemesinin en önemli sebeplerinden biri olarak Cumhuriyet dneni edebi ürünlerini göstermişlerdir.” (Çayır, 2015: 8). Cumhuriyet edebiyatı İslami çevrelerce homojen bir biçimde algılanmakta ve Batı- laşmayı bir hastalık gibi taşıyıp Müslümanları olumsuz bir Şekilde aksettirdiği için eleştirilmiştir.

İslami çevrelerde yazılan romanlara bakıldığında bu romanların tek bir anla- yışı temsil ettiğini söylemek oldukça zor olmaktadır. Ele aldığı temalar, İslami fikir farklılıkları, biçimsel yaklaşımlara göre İslami romanlar da farklılık göstermiştir. “Köy ortamında geçer ve 1950’lerin sosyal gerçekçi romanlarının öykülerini tersten sunar. Estetik kayđı güttüğü ileri sürülen bazı romancuların kent mekanlarındaki Müslüman karakterlerin yaşamlarını anlatan bazı romanları mevcuttur.” (Çayır, 2015: 8). Ancak 1980’li yıllarda İslami romana damgasını vuranlarsa Batılı form- daki tre alternatif olarak bir kültürel alan yaratma çabası içinde olan Hidayet ro- manları ve Varoluşçu edebiyat çizgisinde verilen İslami romanlar olmuştur.

Hidayet edebiyatı, daha ziyade bu edebiyata dışarıdan bakanların yaptđı bir tanımlama olmuştur. Taraftarları bu edebiyata “tebliğ edebiyatı”, “direniş edebi- yatı” veya “davet edebiyatı” demektedirler. Edebi açıdan bir değer taşımasa da bu edebiyat, bir popüler edebiyat türü olarak kentteki taşrayı İslamileştirmekte başa- rılı olmuştur. Özellikle roman ve öyküyle kente adım atmış ama uzlaşmamış gençlere hazır bir duygusal repertuar sunulmuştur. Bir taraftan onlara nasıl öz’n muhafaza ederek yaşanacağını öğretilirken; diğer taraftan da duygusal bir paydaş- lık ve kolektif bir kimlik etrafında toplamayı hedeflediler. (Çayır, 2008: 8-18).

Hidayet romanları, Türkiye’de 80’lerden sonra İslami edebiyatın yksemiş geçmesinde dönemin İslami söylemlerinin de etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu romanlar, İslamcı çevrelerin Batı yanlısı bir ideolojiyi temsil eden romanlarına karşı eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Bu bağlamda türün, 90’lardaki popülist yazarları arasında yer alan Ahmet Gnbay Yıldız, köy romanlarının İslâmi yaşantıyı tehdit eden iktidarını yıkmak için kalem oynattığını ifade etmiştir. Yıldız, “Cumhuriyet dönemi romanında “bazı yazarların başlattığı tipliklemeyle inanca saldırı ön plana alınmıştır...İnsanımızın yüzde 99’unun Müslüman olduğu bir toplumda o cemiyette yapılan edebiyat, öncelikle kıyafetine, inancına, kültürüne saldırarak yapılmıştır. der. (Yardım, 2000: 175).

Hidayet romanları, karşıt merkezli Cumhuriyet romanlarının eğreti anlayışlarını gösterip sahici, gerçek İslam’ı anlatmak için yazılmıştır. Anlatıcı, ele aldığı İslâmi kaynaklar aracılığıyla sözle cihat etmeyi misyon edinmiştir. Ahmet Sait Akçay’a göre, Hidayet romanlarını “modernleşme şoku”nun etkisiyle kaleme alınmış olan, “modernitenin boşluk kabul etmezliği” ve “tüm gedikleri kapatma arzusu” anlatının kurgusunda cihat mücadelesi ve alternatif kurumlaşma pratiklerinde belirir. (Akçay, 2006: 118-119). Bu tür öykülerde önce yaşamında bir şeylerin yanlış gittiğini düşünen asli Müslüman karakter, etrafına sorgulayıcı, eleştirel bir bakışla bakmaya başlamış ve Batılı yaşam tarzından ve zenginliğini insanın gözüne sokan kentlilerden başka türlü bir yaşama sığınmak istemiştir. Tam bu noktada kimi zaman birinin yönlendirmesi, çoğu zaman da ilahi bir iletiyle yeni bir yola girmiştir. İlk başlarda yeni kimliği ile eski kimliği arasında çatışmalar yaşasa da nihayetinde dönüşün bu karakterlerin, seçmiş olduğu bu yeni yolda doğru adımlarla ilerlemeyi öğrenmiş, yaşamını yeni düsturlarla düzenlemiş ve akabinde yaşamının odağı olarak seçtiği İslami duyarlılıkla yaşayıp ezilen Müslümanların acılarına dikkat çekmek gibi alanlara kaymış olduğu görlmüştr.

Hidayet romanları, popüler olduğu 1980 ve 1990’lı yıllarda çokça yazılmış ve ciddi bir satış grafiğine ulaşmıştır. *Minyeli Abdullah, Huzur Sokağı, Ayrılan Kalpler, Kelebekler Gamsız Uçar ve Fesleğen* gibi türün kurucu metinleri arasında yer alan bu romanlar, İslami kültürün yaşam pratiğinde yaşanan dönüşümleri ve kırılmaları göstermeleri açısından popüler kimlik kazanmış örnekler arasında yer almıştır.

Hidayet romanlarının sonunda özellikle 1980’lerde yazılan romanlarda, önce-sinde Batılı hayatı benimsemiş olan roman karakterleri, romanın sonuna doğru edinilen tecrübeler sonucu, ulaştıkları tekabüle bağlı olarak İslami yaşam biçimini seçerek hidayete edilmiştir. Bu bağlamda hidayet romanları Nazife Şişman’ın değimiyle “gerçek hayatın başladığı yerde” sona ermektedir. (Şişman, 2001: 55). 1990’lardaysa modern günlük hayatın içinde yeni eleştirel bir yaklaşımla İslami idealler ve günlük yaşamı arasına sıkışan bireyin çatışmasını konu almıştır.

Bu bağlamda hidayet romanları gerek köy romanları gerek kentli modern hayatın içinde yaşamaya çalışan bireyi anlatan romalar gerekse aşk romanlarına

yknerek yazılmış gibi gözükse de İşlam yaşamını empoze diktesiyle yazılmış tezli romanlar arasında yer almaktadır. Bu romanlarda kadın ve erkek kahramanlar aşk aracılığıyla İşlami kültüre ilgi duymuştur. Böylelikle ya okuyarak ya da gerçek İşlam'ı yaşayan kahramanın anlatımıyla kltrlenmişler ve bu kültürlenme hıdayet bulma, hıdayete erişme söylemi ile somutlaştırılmış olarak okura sunulmuştur.

Bu dönemde daha entelektüel İşlamcılara hitap eden bir başka damar daha vardı ki buna da Varoluşcu İşlami edebiyat denilmektedir. Çayır'a göre İşlami duyarlıklılı edebiyat 1990 sonrasında öz-eleştirel İşlami edebiyat denilebilecek daha kentli daha özeleştirel bir döneme girmiştir. "Varoluşculuğun edebiyat alanında etkili olmasının nedenleri arasında, ülkemizin özellikle 1950-1960'lı yıllarda içinde bulunduğu düşünsel, tarihsel, siyasal ve ekonomik koşullar ve bu koşulların birey ile 'bireyin değerler sistemi' üzerindeki etkileri de sayılabilir." (Koç, 2018: 796). 1940'lardan sonra dönemin sosyo-politik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel meseleleriyle yüzleşip bu meselelerin üstesinden gelmeye çalışan sanatçı ve aydınlarda varoluşcu fikirlere yönelme eğilimi gözlenmiştir.

Türkiye'de 1950 ve 60'lı yıllarda yaşanan sosyal ve siyasi olaylar, sanatçıları da bir bakıma varoluşculuğun etkilerine açık hale getirmiştir. Bu bağlamda 1950'lerden sonra varoluşculukla ilgili faaliyetlerde ciddi bir artış söz konusu olmaktadır, 1960 ve 1970'lerde ise akımın temel yapıtlarının pek çoğunun edebi çevreler üzerinde etkisinin de hissedilir oranda arttığı gözlenmektedir.

Felsefi bir akım olduğu kadar aynı zamanda edebi bir hareket de olan varoluşculuğun Türk İşlam edebiyatındaki ilk etkileri 1970'lerde kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır. 1970'lere gelindiğindeyse İşlami edebiyat -yurtdışından yapılan tercümelerin de tesiri ile- daha reaksiyoner bir çizgiye oturmuştur. Bu dönemde Hıdayet edebiyatının dışında ve entelektüel açıdan kendini daha fazla geliştirmiş okurlara hitap eden bir başka damar daha göze çarpmaktadır. Varoluşcu İşlami edebiyat çizgisi denebilecek bir eğilim, şüphe gtrmeksizin edebi açıdan çok daha niteliklidir. şiirde; Sezai Karakoç, Erdem Beyazit, Cahit Zarifoğlu, Akif İnan, Nuri Pakdil ve o yıllarda henüz İşlami çizgiye evrilmemiş İsmet zel; anlatı türlerinde ise Rasim Özdenören'in yanı sıra yine Cahit Zarifoğlu, Nuri Pakdil ne çıkan isimler olmuştur. Bu isimler, Fransız Varoluşcu felsefesinin etkisiyle daha ziyade Türkiye'de oluşmuş edebi akımların etkisi altında yazmışlardır. şiirde İkinci Yeni'nin, öykü ve romanda ise Elli Kuşağı'nın tesiri altında kalmıştır. Fakat bu tesir, daha ziyade biçimsel bir tesir olmuş, adı geçen isimler bu biçimselliği İşlami bir duyarlılıkla doldurmayı seçmiştir.

Türkiye'de özeleştirel İşlami edebiyatın kronolojik gelişimi doğrultusunda bir değerlendirme yapıldığında, İşlami grupların, bir çatı altında tam manasıyla toplanıp tek bir fikir ve anlayışla birleştiklerini söylemek zor olmaktadır, ancak İşlami edebiyat 1980'lerde yükselişe geçerken, bu yılların ürünlerine bakıldığında

farklı İslami grupların “İslami hareket” söylemiyle ortak bir duruş sergilemekte olduğu grlmektedir. Bu duruş Çayır’ın da belirttiği gibi “Kemalist Batılılaşma/modernleşme sürecine muhalif olma ve alternatif bir İslami modernleşme süreci önerme.” (Çayır, 2015: 121) şeklinde özetlenebilmektedir. Bu bağlamda 1980’lerde İslami edebiyat anlayışında ötekileşme argümanın söz konusu olduğu gözükmektedir. Bu, öteki olma durumu biz ve onlar arasındaki çatışmayı edebiyata yansıtırken ötekileştirilen hidayete erdirilmesi gereken Batıcı, seküler, solcu, Hıristiyan’dır. Bu İslamcılığı Çayır, “Kendini daha çok düzene karşı olmakla tanımlayan, günceli düşünmekten çok, gelecekteki toplu hidayet ütopyasına odaklanan bir hareket.” olarak açıklamıştır (2015: 121).

Bu dönemde toplumsal hayatın içinde kendini göstermeye başlayan kolektif inanç birliğiyle, geçmiş yıllarda sıkça karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ulusal ve etnik kökenli ayrıştırılmalar vb. konuların üstünü kapatılmıştır. Kenan Çayır, İslamcı hareketleri, sadece Batı modernleşme sürecine karşı çıkışlarıyla anlamının mümkün olmayacağını vurgulayarak; bu hareketlerin aynı zamanda süreçle yakında ilişki içinde olduğunu ve Türkiye’de Kemalist modernleşme karşısındaki tüm muhalif duruşuna rağmen 1980’li yılların İslamcılığını şekillendiren, modern hayattan soyutlanmayı değil, kolektif biçimde katılımı ngren tutumlar olarak değerlendirmektedir (Çayır, 2015: 122).

Bu bağlamda mer Solak, 1980 sonrası gelişen İslami hareketlerin İslami edebiyata tezahürünü *Cumhuriyet Dönemi Türk yks*’nde şöyle açıklarken seksenlerden sonra vuku bulan siyasal boşluğun İslamcı hareketin yolunu aıtıldığını ve akabinde İslamcılığın görünür bir kimlik kazanarak giyim kuşamdan, yeme içme alışkanlıklarına kadar hayatın her alanını mercek altına almaya başladıldığını ifade etmiştir. Solak’a göre bu gelişimler İslami romana olan ilgiyi canlandırıp talebi de arttırmıştır. İslami duyarlılığa 70’lerde başlayan bu ilgi 80’lere gelindiğinde roman ve öykü türünde kendini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. 90’lara gelindiğindeyse hidayet romanlarının yerini İslami hassasiyetle yazan özeleştirel romanlar almaya başlamıştır, Solak özeleştirel sürecinin gelişimini şöyle özetlemiştir:

90’larda İslami hassasiyeti olan yazarlar özeleştirel bir döneme girdiler. Artık bir yandan kente tutunmaya çalışan Müslümanca hassasiyetli okumuşları anlatırken, bir yandan da toplumun yükselen bu yeni zümresine karşı içeriden eleştiriler yöneltiyorlardı. Modern dünyada Müslüman kimliğiyle yaşama çabası ve bunun yarattıldığı iç çatışma, özeleştirel romanın merkezindeydi. C. Şakar, V. Akbaş S. Yalsızuçanlar gibi isimler sıkışmışlığı örnekleyen taşra kökenli yazarlardır (Solak, 2020: 109-114).

Solak’a göre, bu dönem, öz eleştirel İslami roman ve öykü yazarlarının ele aldıkları eserlerinde başlıca tematik kurgular ve biçimsel anlatı tekniklerini incelendiğinde grlmektedir ki 12 Eylül’den İslami roman da nasibini almıştır. Kalabalıkların içinde yalnızlaşan bireyler, gittikçe sertleşen ağır siyasi hayatın ve baş

döndüren bir hızla gelişen modernleşme seferberliğinin sebebiyet verdiği endişeyle kırgın ve bir o kadar da kızgın roman karakterlerini doğurmuştur. “Kalabalıklara ayak uyduramayanlar, sorunlu aile ilişkileri, uzaktan sevenler ve sonuşsuz aşklar yaşıyorlardı. İç monolog ve i diyalog gibi modernist tekniklerle karakterlerin açmazları sergileniyordu.” (Solak, 2020: 109-114).

Bu dönemde 12 Eylül’n dine ve dindar yaşamı benimsemiş kesime hissettirdiği korku ve dayatmalar özellikle kadın yazarların da süreci dikkatle merceği altına almalarına sebebiyet vermiştir. Solak’ın da adı geçen eserinde belirttiği gibi Emine Işınsu İslamcı çizgide ilerleyen kadın yazarların öncülerinden kabul edilebilmiştir. Işınsu, romanlarında genellikle “rtl ve dindar fakat eğitimi kadınları” anlatmayı tercih eder: “Bu kadınların inanç ve dava uğruna yaptıkları evlilikleri de hep hsrandı. İdeallerle aile arasında sıkışıp kalmış, yalnızlaşmışlardı.” (Solak, 2020: 109-114).

Mustafa Kutlu, Hüseyin Su, Cemal şakar, Ramazan Dikmen, Melek Paşalı gibi yazarlar Solak’ın adı geçen çalışmasında özeleştirel İslam anlayışıyla eseren kayda değer bulup sıraladığı diğer isimlerden olmuştur. Bu sanatçılar, eserlerini çeşitli biçimsel anları tekniklerinkinden faydalanmayı ihmal etmemiştir: “stkurmacadan minimal öykü ve romana, sembolik yaklaşımdan sinemasal tekniklerle farklı yazınsal tutumlar sergileyerek İslami roman ve öykü çizgisine yeni bir istikamet vereceklerdi.” (Solak, 2020: 109-114).

şöyle özetlenebilir ki 1980’lerde İslami yaşam pratikleri evrilmiştir. Yeni meslek alanları, yeni yaşam pratikleri, sosyo-kültürel dengelerin değişmesi İslami kesimlerde de kendi hissettirmiş, yeni gerilimlerin sonucu yeni romanların meydan gelmesine vesile olmuştur, denilebilmektedir. Hidayet romanlarında yakalanılabilen kolektif uyum, değişen dengelerle birlikte giderek bozulmaya başlamıştır. Bu bozulmada ilk göze çarpan da Müslüman kadınların yaşadıkları hayal kırıklıkları üzerine kurgulanan romanlarda karşımıza çıkmaktadır. “yklerde erkekler, İslami hareketin tüm yükünü kadınların omuzlarına yükledikleri için eleştirilirler.” (ayır, 2015: 127). Bu bağlamda artık hidayet romanlarının tematik örgüsünün de değişmeye başladığını söylenilmektedir. Çayır’ın adı geçen eserinde de örnek teşekkül etmesi açısından 1980’lerin etkili ve çok yazar hidayet romancularından Emine şenlikoğlu’nun adını geçirerek romanlarında İslami kesimlerin toplumsal alan içindeki adaletsizlikleri konu etmeye başladığını belirttiği grlmştir (ayır, 2015: 127).

1990’larda İslami kesimler arasında i tartışmalara yol açan eleştireler, zamanla bireyin kendini sorgulaması, arayış ve özeleştirisi bağlamında kendiyile olan zorlu mücadelesini anlatmaya evrilen yeni özeleştirel romanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. zeleştirel romanlar, daha çok kırsal ve taşra kökenli hidayet romanlarından, genç nesil kentli İslami kuşağın yaşam deneyimlerini anlatması ve içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreyle giriştiği sert mücadeleleri anlatması yönüyle

ayrılmaktadır.1980'lerden sonra popülerliği artmaya başlayan özeleştirel İşlami romanlarla "İşlami kimliğin i çatışmaları" görünür hale gelir (ayır, 2015: 129).

2. Yağmurdan Sonra Romanında zeleştirel İşlam

2.1. Ahmet Kekeç ve Yağmurdan Sonra Romanı

Türk gazeteci, yazar Ahmet Kekeç, 3 Ocak 1961'de Malatya'da doğar. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nden atılır. Kekeç, 17 yaşındayken *Gırgır* dergisinde mizah öyküleri yayımlamaya başlar. *Aylık Dergi*, *Kitap Dergisi*, *Kayıtlar*, *Kırkayak*, *Girişim*, *Mavera* ve *Yöneliş* dergilerinde hikâye, deneme ve eleştiri yazıları yazarak yazı hayatına başlar. 1985'te ilk hikâye kitabı olan *Son İyi Őeyler'i* ıkarır. Bir kısmı gazete yazılarından oluşan on kitabı bu dönemden sonra yayımlanır, ama gazete yazarlığı, polemikçi tarafı onun edebiyat adamlığını gölgede bırakır. *Milli Gazete*, *Yeni Haber*, *Zaman*, *Vahdet*, *İmza* ve *Akit* gazetelerinde muhabir, editör ve köşe yazarı gibi görevler üstlenir. İmza dergisinin kurucu kadrosunda yer alır. Kekeç'in gazete-lerde yazdığı yazılar 1997 yılında *MGV Gençlik Dergisi* ve Türkiye Yazarlar Birliği tarafından ödüllendirilir. Ahmet Kekeç'in *Yağmurdan Sonra* adlı romanı 28 Şubat süreciyle ilgili ilk ciddi ve önemli eserler arasında yer alır. Ahmet Kekeç, *Gençlik Dergisi* tarafından 1997'de yılın yazarı seçilir. Aynı yıl Türkiye Yazarlar Birliği "Basın -Fıkra dl"n, 1999'da ise *Yağmurdan Sonra* adlı romanı ile Tuzla Belediyesi Roman Yarışması'nda birincilik dln alır. 2006'da *Star* gazetesinde köşe yazarlığı yapmaya başlar. Cine5'te Rasim Ozan Kütahyalı ve Salih Tuna ile birlikte Memleket Meselesi ve Derin Mevzu adlı iki program sunar. Daha sonra 24 TV'de Nagehan Ali ile birlikte Nerede Kalmıştık, Nevin Ateş ve Mustafa Armağan ile birlikte Tarihçe, lke Tv'de de Turgay Güler ve Yusuf Ziya Cömert ile birlikte En Sıra dışı adlı üç televizyon programını daha sunan Kekeç, 14 Kasım 2020 tarihinde Covid-19 nedeniyle hayatını kaybeden Kekeç'in ismi Eyüpsultan Belediyesi tarafından oluşturulan ile halk kütüphanesine verilmiştir.

Darbe ncesi dönem ve aynı zamanda Türkiye tarihinin çeşitli aşamalarında inançlı insanlara yönelik uygulanan devlet kalkışmasının i süreçlerin sorgulandığı bir özeleştirel İşlami bir muhasebe girişimi olarak değerlendirilebilmektedir. Roman, İşlami kesimlerde gözlenen bir evrilmeyi konu edinmiştir. 28 Şubat sürecinde İstanbul'da yaşayan eski bir yayıncı ve İşlami olan Murat karakteri üzerine kurulmuştur. Üniversite yıllarında siyasetle oldukça ili dışlı bir devrimci olan Murat, zamanla eski çevresinden uzaklaşıp İşlami kimliğini ve heyecanını yitirmiştir. İnsanların okuma oranının düşmeye başladığı bir zaman diliminde kırtasiyecilik yapmaya başlamıştır. 28 Şubat sürecinde yıllar önce yayımladığı bir kitap yüzünden mahkemeye verilmesi sonucu Murat'ın geçmişini, ideallerini ve mevcut hayatını gözden geçirip sorgulamasına neden olmuştur. *Yağmurdan Sonra* romanını önemli kılan detaylardan biri de 28 Şubat sürecinin başlangıcında yazılması olmuştur. Kekeç'in cesur bir dille kalem oynatan tavrı göz ardı edilmediğinde de *Yağmurdan Sonra* türün örneklerinden biri olmayı başarmıştır.

Yağmurdan Sonra'da Özeleştirel İslam anlayışının izleri kendini çokça hissettirir. Doksanlı yıllar genç kuşak İslami aktörlerin iç sorgulamalarını, kimlik bulmalarını ve bu bağlamda tutarlı bir kimlik arayışını aktaran özeleştirel romanların ana aktörlerinin geçmişle yüzleşmeleriyle başlamış akabinde 1980 hatta 1970 sonrası dindar, eğitimli, İslamcılık görüşüne bağlı olma yolunda koşan bir neslin trajedisi aktarılmıştır. Romanın ana karakteri Murat,80'lerde benimsediği İslamcı fikirleri, yaşadığı ani bir olayla yeniden ve farklı bir bakış açısıyla gözden geçirmiştir. Kenan Çayır, *Yağmurdan Sonra* romanında 1980'lerin keskin İslami anlayışları ve sloganları romanın ana aktörü Murat'ın ağzından şöyle özetlemiştir: "Ülke uçurumun kenarındaydı.biz kurtaracaktık...Gençtik, kıpır kıpır, hayat doluyduk, dünyayı değiştirecek cesametteydik." (Çayır, 2015: 132). Ortadoğulu Ali Şeriati ve Seyyid Kutub gibi İslamcı hareketlerin öncü isimlerinin Türkçeye çevrilen kitaplarından etkilenen ve ülkeyi ancak İslami yaşam merkezli bir anlayışın kurtarabileceğini savunan İslamcı devrimciler ya da provokatörlerin söylemeleri mevcut rejimlere muhalif ve sloganı bir devrimci İslami anlayışın gelişmesine yol açmaktadır.

Yağmurdan Sonra genelinde kamusal yaşam alanında görünür kimlik kazanan ve siyasal İslamcı çevrenin "öteki" olma eleştirisinin ekseninde çerçevelenirken İslamcı hareketlerin artık seküler, kentli ve eğitimli dindarların sorunlarına cevap verme konusundaki yeterliliğini de sorgulamaya başlayan Murat karakterinin iç münakaşaları minvalinde kaleme alınmıştır. Murat üniversite eğitimi sırasında aktif İslamcı hareketlerin içinde yer alan bir genç olarak, yaşanan süreçte birlikte "ötekinin kim olduğunu sorgulamaya da başlamıştır:

[Murat arkasına yaslanmış, mutlu, dalgın bir gülümsemeyle tartışmayı izliyordu. İkinci cumhuriyetçiler de suçlamalardan payını almaya başladıysa, iş çıkırından çıktı demektir; Şeref'in "hoşuma gitmiyor" dediği şey yakında gerçekleşecek bu gidişle. Mahmut Bey de "Bir darbeyle defolup gidecekler" demiyor muydu? Gitsinler. Bu koyun millete bir şey vermeye değmez sen de yıllarca boşuna basıp durdun o "abuk sabuk" kitapları. Halkı sınıf ve din farkı gözeterek bölmekten öte ne işe yaradılar?] (Kekeç, 2000: 52).

28 Şubat'ın romanın ana aktörü Murat'a etkileri, romanda Murat'ın İslami kimliği nasıl ve ne zaman benimsediği ayrıntılı bir şekilde ele alınmaz. O da İslami kimliği benimseyen diğer gençler gibi muhafazakâr, gelenekçi bir ailenin üyesidir. Üniversite yıllarında İslamcı hareketin öncüleri arasında yer alır ve devrimci bir karaktere evrilmiştir. Ancak sonrasında mutsuz bir evliliğe sahip olması, inancı ve yasak aşkı arasında kalan Murat, kendini bu üçgende bir çatışmasının içinde bulmuştur: "Murat'ın kimlik bunalımı yaşadığı söylenememekle birlikte, Dindar/muhafazakâr bir kişi olarak kendi şahsiyetini tam olarak ortaya koyduğu görülmez." (Güneş, 2017: 450). Bu bağlamda Murat'ın bu çatışmaları, 1970'ler ve sonrasında özellikle 1980'lerde İslamcı, eğitimli aydın olma gayesinde mücadele veren neslin trajedisidir.

Murat ve Rana'nın mutsuz ve tekdüze giden evliliğinin temelinde aşksız yapılan bir evlilik olmasının etkisi gizlidir. Toplumun tüm kesiminde olduğu gibi İslami yaşam minvalinde yapılan bazı evliliklerde de bu durum ciddi bir yaralanmaya sebebiyet vermektedir. Kadın ve erkeğın birbirini tam manasıyla tanımadan, genç yaşta bir çatı altına girmesi sonucu taraflardan en az birinin karı-koca rolüne uzun süre sebat edememeleri aile birliğini çatırdatıp tahammül duygusunu köreltmıştır: “Bir şeylerin kötü gittiğine işaret bu. Kötü gidiyor evet. (...) Müge'ye Bizim Tepe'de söylediklerini hatırladı. Boşanma aşamasında ilişkimiz. Yürümüyor. Çok yıpratıcı.” (Kekeç, 2000: 134).

Romanda İslamcı aydının trajedisini yansıtan örnek tematik olaylardan biri, basının 28 Şubat karşısındaki yanlı tutumu olmuştur. Romanda darbe yanlısı yayın organlarını takip eden kesimin, gelişmekte olan durumlar hakkında fazla düşünüp sorgulamadan kendilerine telkin edildiği şekilde algıladıkları görölmüştür, bu da İslamcı aydın kesimle karşıt kutuplaşmaya sebep olan bir direnişide beraberinde getirmiştir: “Gazeteler bazı listeler yayınlamış. Alışveriş yapılmayacak firma ve markalar(...) İster misin, yarın dindar eğilimleri saptanan kırtasiyeciler, diye bir liste tutuştursunlar eline.” (Kekeç, 2000: 101). Örneğın, *Yağmurdan Sonra*'da *Hürriyet* gazetesi, okura 28 Şubatçı zihniyetin simgesi olarak takdim edilmiş ve Murat; gündeme dair tüm olumsuz başlıkları ve haberleri *Hürriyet*'ten takip etmiştir, öyle ki kendi berat kararının bozulduğunu gazete “Dinci kalkışma” (Kekeç, 2000: 41) başlığı altında vermiştir. Bu bağlamda romanda basının tesiri altında kalan ve İslamcı kesimlerle yaşanan kutuplaşmaya örnek teşkil edecek tiplerden biri Mahmut Bey'dir. Mahmut Bey, Murat'la aynı apartmanda oturan komşusu olmasına rağmen Murat'ın düşüncelerini, siyasi duruşunun farkında değildir, Mahmut Bey'in olayları algılama şekli Murat'a göre son derece yüzeysel ve yönlendirilmeye de müsait olduğundan kendisiyle fazla polemige girmese de Mahmut Bey'in özellikle darbe girişimiyle ilgi söylemleri rahatsızlık vermektedir: “Bir darbeyle defolup gidecekler, öyle mi? Bu işler Mahmut Bey'in ağzına düşecek kadar ucuzladıysa, durum kötü demektir. Murat bir yandan adamın anlattıklarını dinliyor bir yanda da Rana'ya kızılıyordu için için. Nereden sardı şu Mahmut Bey belasını başıma?” (Kekeç, 2000: 25).

Yaşar ve Müge, Murat'ın sol görüşlü arkadaşlarıdır. Bir arada oldukları bir gün basında hükümet aleyhine yer alan haberler sonucu olaylara yüzeysel bakan bir tip olarak yansıtılan Yaşar, liberal demokrat bir tip olarak yansıtılan Müge'nin diyalogları Murat'ın komşusu Mahmut Bey'in de tesirinde kalması sonucu bir iç sorguyla yaşamasına sebep olmuştur. Yaşar tamamen basının söylemleriyle hareket ederken Müge'nin tepkisi “Rejime bir şey olduğu yok. Bırakın bu paranoyanı.” (Kekeç, 2000: 52) şeklinde olmuştur. Fakat Yaşar büyük bir hırsla hükümetin, sol görüşü benimsemiş kişileri değiştirip yaşam şekillerine müdahale edeceğinde dirmiştir: “O ikinci cumhuriyetçi liboşların ağzıyla konuşmayı bırak kızım. Hayat biçimimizi değiştirecek bunlar bizim.” (Kekeç, 2000: 52). Bu olaylar kaşşında

sakinliğini ve sükûnetini korumaya alışan Murat'sa, Mahmut Bey'in "Bir darbeyle defolup gidecekler." (Kekeç,2000:51) sözlerini hatırlayıp bir de Avukat şeref Bey'in söylemlerini düşününce iyiden iyiye tedirgin olmuştur. Zira kendisi de "Halkı sınıf ve din farkı gözeterek bölmek." (Kekeç,2000:52) ile suçlanmaktadır. Bütün bu olanlar Murat'ı hem kendi hem de ülke geleceğiyle ilgili bir sorgulamaya iten endişe-lendiren gelişimler arasında yer almıştır.

Mehmet Güneş 28 şubat sürecinde daha önceki darbelerde olduğu gibi doğrudan silahlı bir müdahale yerine daha uzun bir sürece yayılmış olan psikolojik savaş tekniklerinin kullanmasına ilişkin bir yöntem benimsendiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, romanda Murat'a vresindekiler Refahyol hkmetini kastederek "sizinkiler" diye hitap etmeleri ve Murat, o dönemde her ne kadar dindar bir yaşam biçemine sahip olmasa da bir aidiyet duygusuyla bu söylemlere tepkisiz kalmaktadır. Ancak onun bu duruşundan yararlanıp rant elde etme peşine düşen bacadanđı Remzi'nin Murat'ın ilkelerine ters düşen yaklaşımı aralarında kutuplaşmalar yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Remzi, Murat'ın basımevinden bir kırtasiyeye dönüştürdüğü dükkanında Murat'ın siyasi düşünceleri üzerinden prim yapıp rant elde etme amacındadır, her seferinde de Murat'a kendince makul açıklamalar sunup eylemlerine devam eden kar düşkünü bir tip olarak izilse de Murat, Remzi'nin söylemlerine itibar etmemiştir: "Hırsızlık yapmıyoruz, pezevenklik yapmıyoruz. Dne kadar başkaları yiyordu, şimdi sıra bizde. Oyuncak dükkanında zıbarıp gitmekse niyetin, bir şey diyemem. Devleti de dolandırmıyoruz. Paramızla mülkün işletmesini alacağız. Hepsi bu." (Kekeç, 2000: 62).

Murat'ın Remzi'ye olan güvensizliği, ilkelerinden ödün vermemesi gibi etkenlerin yanında Remzi'nin işleri büyütme teklifine sıcak bakmama sebeplerinden en mühimi de altı yıl önce yayınladığı kitapta bir hata sonucu baskı tarihinin belirtilmemesinden ötürü yargılanmasından olmuştur. Bu nedenle kafası karışıktır ve ülkenin bekasından da endişe etmektedir. İlegal bir yayın olduğu iddiasıyla yargılanmakta olan Murat'ın Avukatı şeref Bey'in de davanın seyriyle ilgili pek ümitli olmadığı şu sözlerinden anlaşılmaktadır: "Son aylarda girdiğimiz bütün siyasi davaları kaybettik. Hoş kazandıklarımız da st mahkemeden dönüyor ya...Hukuk filan kalmadı. Adam başbakana küfrediyor, savcının verdiği karar takipsizlik. Askerin ağzına bakıyor hepsi. Hava çok bozuldu. Hiç hoşuma gitmiyor." (Kekeç, 2000: 40).

Murat'ın davasından iki sene sonunda berat kararı çıksa da sevinci kursağında kalmıştır. Romanda da laytmotif ifade olarak kullanılan "Halkı sınıf ve din farkı gözeterek açıkça düşmanlığa tahrik"le suçlanması da darbeye zemin hazırlayan bir söylem olarak yansıtılmıştır. Çayır'ın da belirttiği gibi bu suçlamalar karşısında "Murat'ın kendisini, İslami ideallerini ve kimliğini sorgulama süreci daha da hızlanır. Sık sık 'ama siz onlar gibi değilsiniz Murat'ğim' diyen komşusunu hatırlar ve i sorgulamaya başlar." (ayır, 2015: 148). Neticede bilirkişi raporu sonucu Murat on sekiz ay mahkmiyet alır üstelik bu mahkumiyeti veren 68 kuşağı

mağdurlarından biri olmuştur. Roman bu bağlamda, 28 Şubat sürecinde en büyük hukuksuzluğu yapanların yine hukukçular olduğundan yakınmaktadır. Güneş'in adı geçen çalışmasında belirttiği gibi, Murat'ın sol düşünce yanlısı arkadaşı Müge'nin hocası bu hukuksuzluğa alet olanlardan biri olmuştur.

Türkiye'nin demokrasi ve hukukla kurtulabileceğini iddia eden bu kişi/öğretim üyesi ve arkadaşları, farkında olarak ya da olmayarak en büyük hukuksuzluğu ve demokrasi kâğıtlığını sergilemektedirler (Güneş, 2017: 457). Neticede Murat, her seferinde demokrat, laik olduklarını iddia eden bu kişilerin samimiyetsizliğinin ve kutuplaştırıcı kişilerin olduğunun farkına varmuştur.

Dini inancı ile yasak aşkı arasında sıkışan Murat'ın sancıları, evli bir Müslüman erkek olarak kadınlar hakkındaki duygularını açık eden Murat, hidayet romanlarının kendilerini davaya adayan İslami karakterlerinden ayrılmıştır. (Çayır, 2015: 148). Murat'ın roman boyunca sakin, biraz da silik kişiliğinin yansımasında evlilik hayatında aradığı huzur ve mutluluğu bulamaması da etkili olmuştur. Murat ve karsının hayata bakışları, beklentileri birbirinden olduğa farklı olmakla birlikte karısı tarafından pasiflikle de itham edilmiştir. Bu bağlamda Murat, 1980'lerin İslami ahlak anlayışına ve yaşam şekline ters düşen bir figürdür. Murat baskı ve buhranlı hissettiği bir dönemde Müge'yle tanışır ve onu gördüğünde şöyle düşünmüştür: "Sabahları televizyonda gördüğü VJ kıza ne kadar benziyor. Güzel kız. Güzel değil de dikkat çekici. Son on yıldır gördüğü, rastladığı bütün kızlar dikkat çekici geliyordu Murat'a. Nasıl da doğal ve rahattılar. Hele o dükkâna alışverişe gelen Cerrahpaşalı kızlar...onları karşısında gördüğünde her defasında akılı karşııyor, eli ayağı birbirine dolaşıyordu." (Kekeç, 2000: 50).

Zamanla Murat ve Müge arasında bir arkadaşlık başlamıştır. Murat, zaman zaman karısıyla da karşılaştırmaktadır Müge'yi. "Bu esriye bitti Müge. Katıla katıla gülüyordu şimdi. Murat da şaşırtmıştı. Somurtuk adamın tekiyimdir ben, ne var bunda gülecek? Rana hiçbir sözümü, hiçbir davranışımı gülmeye değer bulmaz." (Kekeç, 2000: 81). Aralarında yaş farkı da olmasına karşın onu daha yakından tanıdıķça hayranlığı artmaktadır. Sağ ya da sol görüş fark etmeksizin, özellikle darbe dönemlerinin tematik olay örgüsünde yer alan yasak aşk kavramında taraflar arasında yaş farkı olması da dönemin bir başka sorunu da ortaya sermiştir. Bu bağlamda taraflar arasındaki yaş farkının sakınıcıları Tanzimat'tan beri edebi eserlerimizde yerini bulurken Servet-i Fünun dönemi itibariyle hızla edebiyatımıza girmiş yasak aşk kavramıysa bu kez İslami eleştirel bir romanın içinde yer almıştır ki bu durum ilişkilerde süregelen bu sıkıntılı noktaların hali hazırda özölemediğini göstermesi açısından da önemli bir vurgu yapmaktadır. Belli sıkıntılarla buhranlarla mücadele ederken ruhen yıpranmış, örselenmiş erkek karakterlerin yaşamın içinde yeniden bir anlam, heyecan bulmak adına kendilerinden yaşça küçük, neşeli, özgüveni yüksek ve genellikle kendi dünya görüşlerinden uzak kadınlara aşık olmaları da dönem romanlarının ortak noktalarından biri olarak çalışmamızın da eksininde yer almıştır. Bu bağlamda Murat'ta Müge'ye olan bağlılığını şöyle tasvir

eder: “Ben kırk yaşındayım kızım; ama kendimi hala toy, hala el değmemiş hissediyorum. Ve acemi...” (Kekeç, 2000: 80). Çayır’a göre (2015: 149) kendisinden farklı karakterlerle etkileşime girmek, Murat’ı kırk yıllık yaşamını, inançlarını ve ideallerini baştan ve yeniden hatta bu kez eleştirel bir bakışla gözden geçirmeye itmiştir.

Yağmurdan Sonra romanını hidayet romanlarından ayıran en belirgin özelliklerden biri ana karakter Murat’ın “teki” algısı olmuştur. Hidayet romanları iyi-kötü, siyah-beyaz gibi uç karakterler üzerinden şekillenirken, özeleştirel İşlmi romana örnek verilebilecek *Yağmurdan Sonra* romanında ise hidayet romanlarında görüldüğü gibi Batılı tip karşısında tek tip homojenleştirilmiş İşlami bir tipten ziyade, kendi içinde grileri olan, kendini sorgulayan, her ne kadar kendini “teki” olarak kabul edip bir yere aidiyet hissetse de tam manasıyla İşlami geleneğinin hükmettiği şekilde de yaşayamayan bir karakterlerle okura seslenmiştir. Bu bağlamda roman kahramanı Murat, Mğe’ye aşık olur, onun diğer Batılı anlayışa sahip arkadaşlarından farklı olduğuna inanmıştır. Bunun sebebi diğer arkadaşlarının İşlami kimliğe karşı sert, keskin ve sloganik duruşlarına karşın Mğe’nin farklılıklara saygı gösteren samimi liberal demokrat tavrıdır. Mğe karakteri burada kutuplaşmalarının önünde duran, ötekileştirme savına karşı çıkan bir tip olarak yer almıştır. İnsanları ayırıştırmadan, sevgi ve saygıyla bütünleştirip bir arda yaşamanın olası durumlarını gösteren bir kadın karakter olarak okurun karşısına çıkar mıştır. Çayır’ın değerlendirmelerine göre “romanda iki tür “teki”den söz etmek mümkündür, biri Mğe’nin arkadaşları ve Murat’ın komşusunda vücut bulan ve kendilerini İşlami figürlere karşı konumlandırıran tiplerdir. Diğeri ise farklı görüşlere açık, demokratik/liberal karakteri sembolize eden Mğe’dir.” (Çayır, 2015: 149). Murat, birinci grupta sözü edilen “tekilerle” sürekli söylemsel bir gç savaşı içinde yer almaktadır. İkinici grupta yer alan Mğe’yle olan ilişkileri ise, hayatı baştan keşfeden, iki içilen mekanlara gidilen, sohbet edilen, baş başa yemek yenilen, yeni ve farklı ilişki deneyimleri kazanılan bir boyutta yansıtılmıştır: “-İki kullanıyor musunuz? -Bazen, ama gündüzleri değil...Siz? Yalan söyledi Murat: - Doktor yasakladı.” (Kekeç, 2000: 84).

Mğe’yle birlikte olmak adına aslında olmadığı biri gibi görünmeye başladığının farkına vardığı ilk anlar Murat’ın öz eleştirel sürecinde önemli döngülerinden biri olmuştur. Mğe’nin kendisini tekileştirmesinden duyduğu endişe Murat’ı yalan söylemeye itecek kadar kuvvetli bir duygu olmuştur: “Ona aslında grndğm gibi bir olmadığımı, kimilerine katı gelen bazı yasak ve kurallara bağlı olduğumu söylesem yine yadırgamadan, uysallıkla bakacak mı? Keşke yalanla başlamasaydım.” (Kekeç, 2000: 84).

İşte tam da bu kısımda Murat’ın İşlami kimliği devreye girmeye başlamış ve aklını, ahlakını, kalbini ve de inançlarını sorgulama süreci hızlanmıştır. Aşk, İşlam ideolojisini savunup bunu davaya dönüştüren birçok çevrede genellikle yasaklanan bir duygu olmuşken, Murat’ın bir de yasak aşka düşmesi Kekeç’in kurgusunda bu klasik yaklaşıma karşı yıkıcı çıkış olmuştur. Murat evliliği sürecinde de

yaşadığı, yetiştiiği çevrenin dayatmasıyla da bu âşık olma durumundan menedilmişliği, kendi davasına tam karşıdan bakan bir kadına âşık olarak üstelik yasak bir aşın içine düşerek sorgulamaya başlamıştır. “Nasıl sevmezsin bu kıızı? Murat, kendini tutmasa, eğilip şapır şupur yanaklarından öpecekti Müge’yi. İyi de sana ne oluyor? Ben de halkı sınıf ve din ayrımı gözeterek açıkça düşmanlığa tahrik eden bir muhalif; halkın taleplerine karşı militarizme yatan o heriflerin gözünde iflah olmaz bir rejim düşmanı değil miydin?” (Kekeç, 2000: 84).

Hidayet romanlarında yazarlar, inançları ve savundukları ahlak anlayışı gereğince kadın ve erkeği nikahlı olmadıkları sürece baş başa bir araya getirmezler, aynı odada tasvir etmezler. Bu bağlamda Yağmurdan Sonra evli ve İslamcı bir erkeğin yasak aşkını anlatırken öteki kadınlar karşısında da heyecanlarına yer vermiştir. Nitekim Çayır’ın da değindiği gibi *Yağmurdan Sonra* “edep” köküne dayandığı ilan edilen İslami edebiyat anlayışını sorgular (2015: 149).

Romanda Murat’ın İslami kimliğini sarsan bir diğer olay da üvey kız kardeşiyle karşılaşması ve yüzleşmeleridir. Hülya, Murat’ın İtalyan asıllı bir kadınla evlenen babasından olma yirmili yaşlarda sarışın, uzun boylu, zarif bir genç kıızıdır. Murat, Hülya’dan daha ilk görüşte çok etkilenmiştir ve Hülya’yı görmek amacıyla babasını daha sık ziyarete gitmeye başlamış ve sonunda Hülya’ya âşık olmuştur:

Bambaşka geliyordu ev şimdi Murat’ın gözüne. Hülya da bambaşka biri olup çıkmıştı. Bir görüntü değil yalnızca. Bir ses. Dünyadaki bütün seslerin içinden o sesi bulup çıkarmaya çalıştı. “Nasılısınız Murat abi?” diye soran, “Her kapı çaldığında siz geliyorsunuz aklıma” diye gülümseyen, “Türkiye’yi sevmiyorum. İnsanlar hep batıyor bana” diye acılaşan o kırık dökük, o hüznünlü, o insanı baştan çıkaran ... (Kekeç, 2000: 119).

Yağmurdan Sonra, yalnızca İslami sahadaki gençler arasındaki aşksızlığı ya da yasak aşkı eleştirmiyor, etik olmayan hatta sağlıksız kararlar almaya götürebilecek bir platonik aşka eleştirel bir bakış da getirerek sorgulatmıştır. Murat, Hülya’ya, ahlaki sınırları zorlayan bu çarpık aşkını itiraf etmeyi dahi düşünmüştür. Murat’ın kayınpederiyse bu hastalıklı ilginin farkına varmış ve Murat’ı sert bir dille uyarılmaktan geri durmamıştır: “Ulan siz kardeşisiniz be! İnsan kendi kardeşine sarkar mı? Ayıp diye bir şey var. Hadi ayıbı bilmiyorsun, günah ulan günah! Sen okumuş yazmış, evli barklı, üstelik dindar bir adamsın! Yakışıyor mu?” (Kekeç, 2000: 161). Bu bağlamda kayınpeder hem İslami çevreye hem de genel ahlak kurallarına göre davranan ideal Müslüman tip örneği sergilemiş ve Murat’la çatışmıştır.

Murat’ın, içten içe kayınpederinin söylediklerinin doğruluğunu kabul etse de karşılıksız ve sapkın, saplantılı olan bu aşktan vazgeçmeye gönl de niyeti de yoktur. Bu durumu bir zaaf olarak görüp hissettiği duyguların özrü ya da günahı yokmuş gibi düşünmesi İslamcı kimliğine indirmiş olduğu en büyük darbe olmuştur. Murat, kıızı yaşında ve aynı zamanda üvey kardeşi olan Hülya’ya duyduğu ve gitgide kontrolünden çıkan hislerinin hayatına yeniden anlam kazandırabileceğini

düşünmekte hatta karısından boşanıp Hülya ile evlenebileceğini düşünebilecek kadar sapkın duygu ve düşüncelerle boğuşmaktadır: “Belki tehlikeli bir yakınlaşma; ahlak dışı, örf dışı bir bağlanma biçimi ama ...Yasaların bağlayıcılığı, ahlak, örf, gelenek ...Umurumda değil bütün bunlar (...) evet seviyorum bu kızı...bu da benim ölümüm olsun. Bu da benim hayatımın, yıllardır biriktirdiklerimin, kurmaya çalıştığım düzenin inkârı olsun.” (Kekeç, 2000: 130).

Romanın sonunda Murat ne Hülya’ya aşkını söyleyebilmiş ne de hapse girmekten kurtulabilmiştir, evliliğindeki derin huzursuzluk ve mutsuzlukla yaşamak ise adeta kendine kestiği bir ceza gibi ömürünce sürecektir müebbet hapsi olmuştur: “Hülya’yı hatırladı birden; yağmurdan sonra sokaklarda deliler gibi koşturduğunu...bir kuruntuydu belki de aşk sandığımız şey; insanı yok oluşturma, tükenişe götüren bir yanlısı, bir illüzyon.” (Kekeç, 2000: 190). Artık ne Murat eski Murat olabilir ne de karısı Rana’yla arasına ördüğü duvarlar yıkılabilir. Rana ve Murat ömür boyu iki yabancı gibi yaşamaya mahkûm etmişlerdi kendilerini örf ve adetlerden kopmamak adına sevgi ve saygının olmadığı bir aileyi görünürde “mış” gibi devam ettirmeye çalışarak. “Rana’nın sesindeki yumuşak, bağlayıcı ton Murat’ı şaşırttı. Kırılmamış demek! Kırılıydı keşke. Bağırıp çağırıydı, ortalığı kırıp dökseydi...” (Kekeç, 2000: 190).

Murat’ın dönüşümü yalnızca yaşadığı yasak aşklarla devinim sürecine girmişti, ötekileştirilmekle başa çıkmaması da Murat’ı derinden sarsmıştır. Murat, tek suçlunun 28 Şubat sürecinin ötekileştirilen politik anlayışı olmadığını düşünür ve bazı İslamcı kimliğe sahip kişilerin mağduru oynayarak bu süreçten istifade ettiklerini dillendirmese de süreçten yalnızca Batılı anlayışla yaşayan laik kesimi değil aynı zamanda İslami kesimleri de sorumlu tutar ve eleştirir bu noktada kendini her iki kutbun da dışında tutarak eleştirel bir Müslüman’ın, dine dokunma jestini, içsel süreçte güdümlü bir savaşı temsil ettiği söylenebilmektedir. Zira Murat romanın sonunda hidayete eremeyen kırgın ve dökük bir birey olarak okura yansıtılmıştır: “Ben de kırgınım. Uzun zamandır aradığım, tam bulduğumu sandığım an yitirdiğim bir şey için.” (Kekeç, 2000: 143).

Sonuç

Hidayet romanları, daha çok 90’lı yıllarda popüler olup adından söz ettirse de ilk örneklerini 80’li yıllarla birlikte yükselişe geçen İslamcı dinamiklerin ürünü olan ve İslami yaşamı benimseyen, halkı “İslami biçimde” eğitme misyonunu üstlenen romanlar olmuştur. Bu bağlamda bir nevi tezli roman özelliği de gösterdiği söylenebilmektedir. Hidayet romanlarının sonunda özellikle 1980’lerde yazılan romanlarda, öncesinde Batılı hayatı benimsemiş olan roman karakterleri, romanın sonuna doğru edinilen tecrübeler sonucu, ulaştıkları tekabüle bağlı olarak İslami yaşam biçimini seçerek hidayete erdirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında hidayet romanları, Şişman’ın ifadesiyle “gerçek hayatın başladığı yerde” sona erer (Şişman, 2001: 55).

zeleştirel İşlami romanlarla 1980'lerden sonra öncesinde kendisine köklü bir tarih arayışına girmeyen hatta bu arayışı reddeden İşlami fikirlere karşın 80'lerle birlikte kendini gösteren, öncesindeki fikirleri ve süjeleri eleştirip daha çok demokrasiye, insan haklarına, sekülerizme, liberalizme ve postmodernizm alanlarına yoğunlaşımlıştır. Bu romanlarda baş aktörlerin yani Müslüman süjenin bahsi geçen bu sisteme doğru yneldeği ve bu yönelişle bireyin hem kendi İşlami kimliğini hem de ait olduğu İşlami kamusal alanı sorgulayıp eleştirdiği grlmektedir.

Ahmet Kekeç tarafından kaleme alınan *Yağmurdan Sonra*'da hidayet romanlarının ana ekseninde olana tekamüle erme olgusundan sapılmıştır. *Yağmurdan Sonra* 1980'lerin özeleştirel, zdşmsel romanlarından biri kabul edilmiştir. Kekeç, 28 şubat'ın neden olduğu kitlesel seviyedeki kutuplaşmaları ve buhranları, romanın ana kahramanı Murat'ın ekseninde kurgulayıp verirken kahramanın i dünyasındaki bocalamaları, özeleştirel İşlam anlayışı bağlamında yansıtılmıştır.

Romanda, 28 şubat süreci ve sonrası anlatılmaktadır, toplum pesimist bir bakışla mercek altına alınmıştır. Gündelik hayata dahil olan farklı yaşam varyantları, birbirini "teki" olarak niteleyip "siz-biz" kutuplaştırması içine düşürmekten geri kalmamıştır. Bu aşamada bireylerin, yaşanılan bu sürece verdikleri farklı tepkilerin müşahhas örneklerle aktarması makalemizin amacına hizmet eden rneklemelerdir. Bu bağlamda *Yağmurdan Sonra* romanı adeta dönemin sinematografik örneklerinden biri kabul edilmektedir.

Hidayet romanlarının ana karakterleri, İşlami öğretinin bir süjesi durumundayken Kekeç'in romanının ana kahramanı Murat, yeni İşlami karakterlerin en belirgin özelliği olan İşlami anlayışı sorgulamaktadır. zeleştirel İşlami romanlar, roman kahramanlarının yeni yaşam deneyimleri ekseninde sorgulayıcı, pesimist bir yaklaşım sergilerken kahramanların geçmiş yaşamlarındaki İşlami, dindar yaşam tecrübelerini gözden geçiren performatif romanlar olarak da değerlendirilmektedir.

Yağmurdan Sonra romanında, 1980'lerin İşlami anlayışının ve ideolojik çatışmalarının oldukça zıt kutuplar ve dar kalıplarla ayakta tutulmaya çalışıldığı grlmektedir. İşlami söylem eleştirisi üzerinden "tekileştirme ayırımına uzanan kimlik bunalımları sorgulanmıştır. Bu bağlamda romanın en büyük handikaplarından birinin i süreçler sorgulanırken bunun oldukça sübjektif ölçütlerle sunulması olduğu söylenebilir. 28 şubat süreci öncesinde ruhen yaralı olan ve çözülme aşamasındaki Murat'ın 28 şubat'ın getirdiği baskı altında yaşadığı sorgulayıcı buhranlar sonucu geçmişe dönük ölçüsüz eleştiri ve zeleştirileri itibariyle ulaştığı nokta sağlıksız hatta sapkın bir görünüm sergilemektedir.

İşlami inançla dindar yaşamı seçen, bunu idolleştiren ve bir dava haline getiren İşlami bir karakterin nefsinin kontrol edemeyip duygularına yenilmesi ve bu duygulardan kurtulma çabasına girmemesi İşlami inanç ve toplumsal ahlak yasası gereği ciddi anlamda sapmayı ifade etmektedir. Murat karakteri, önce karışını,

kendisinden yaşça küçük farklı dünya görüşüne sahip olduğu bir kadınla aldatır-ken sonra üvey kız kardeşine âşık olup bu aşkı savunmasıyla dini ve toplumsal bağlamda etik ihlali yapmıştır. Nitekim romana getirilen eleştiriler günümüzde İslami kesimlerdeki daha da açığa çıkan bölünmeyi gözler önüne sermektedir. Haksöz dergisinde Kekeç'in romanı "yaralı bir bilincin mahsulü" (Ural, 2000: 77) ya da "tutunamamış bir bireyin sıra dışı ve sapkın bir öyküsü" (Değirmenci, 2000: 68) olarak nitelendirilmektedir. Çayır'ın adı geçen eserinin sonuç bölümünde Ali Değirmenci'nin romanla ilgili eleştirisi akılları kurcalar cinstendir. "İç süreçleri sorguladığı belirtilen, bir özeleştiri ve muhasebe girişimi olarak alkışlanan kitap bize, bizim sürecimize, insanlarımıza haksızlık etmiyor mu?" (Çayır, 2015: 151).

Netice olarak bu durum, romanın kolektif İslamcılık anlayışı çerçevesinde "bizim hayatımızı" anlatma tezini oldukça zayıflatmıştır. Her ne kadar Kekeç "bizim romanımızı yazmadım. Biz'in o kadar açık seçik olduğunu düşünmüyorum. Bir bireyi anlattım sadece." (Çayır, 2015: 151) diyerek romana yöneltilen eleştirilere cevap verse de İslami idealler ve bütüncül kimlikle oluşturulma gayretinde olan, dindar toplumsal yaşam idealiyle ve kolektif İslami kimliğiyle çatıştığı ve bireyi sınırları aşmaya zorladığı görülmekte ve Ötekinin ötekiliğini kucaklamak minvalinde pragmatik gündeminin sorunsallaştırılmaması talebini doğurmaktadır.

Bu çalışmada özeleştirel İslami romanlar kapsamında Ahmet Kekeç'in *Yağmurdan Sonra* romanı, roman kahramanı Murat'ın hidayete eremeyen ruhsal evreleri üzerinden eleştirel yöntemle incelenmiştir, romanla ilgili daha önce yapılan akademik çalışmaların niceliği oldukça azdır. Bu bağlamda, bundan sonra yapılabilecek detaylı bir çalışmada roman kahramanı Murat ve 28 Şubat mağduru olan Ahmet Kekeç'in örtüşen yanları incelenebilir ve Kekeç'in romanı yazarken eleştirildiği "biz" kavramının ne kadarı uzağında ya da yakınında olduğu mercek altına alınabilir.

Kaynakça

- Akçay, A. Sait (2006). *Bellekteki Huriler: İslamcı Popülist Kültüre Eleştirel Bakış*. İstanbul: Selis Yayınları.
- Aksakal, Hasan (2012). "Mehmet Efe'nin Mızraksız İlmihal'i Üzerine". *Evrensel Kültür Dergisi*, 248: 70-72.
- Aytepe, Mahsum (2016). "Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1): 169-199.
- Çayır, Kenan (2015). *Türkiye'de İslamcılık ve İslami Edebiyat- Toplu Hidayet Söylemin-den Yeni Bireysel Müslümanlıklara*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Demir, Bilal (2022). "İslami Edebiyat Meselesi: 1960-2000 Yılları Arasında Süreli Yayınlarda Gelişen Bir Edebi Tartışmanın İzlerini Aramak". *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3): 963-979.
- Göle, Nilüfer (2002). *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güneş, Mehmet (2017). "28 Şubat Darbesine Giden Dönemi Yağmurdan Sonra Romanından Okumak". *1.Uluslararası Dil, Sanat ve İktidar Sempozyumu, 11-12 Mayıs 2017 Bildiriler Kitabı*. Ed. Nazım Elmas vd. Giresun: Giresun Üniversitesi Yayınları, 450-461.
- Kara, İsmail (2011). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kekeç, Ahmet (2000). *Yağmurdan Sonra*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Koç, Emel (2018). "Varoluşçuluğun Türkiye'deki İlk Etkileri". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 32: 794-816.
- Solak, Ömer (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Öyküsü*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Solak, Ömer (2020). *Edebiyat İktidar İdeoloji İdeolojilerin Edebiyata Vuran Gölgesi*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Şentürk, Hulusi (2011). *İslamcılık-Türkiye'de İslami Oluşumlar ve Siyaset*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Şişman, Nazife (2001). *Kamusal Alanda Başörtülüler: Fatma Karabıyık Barbarosoğlu ile Söyleşi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tanıl, Bora (2014). "İsmail Kara ile İslâmcı Düşünce ve Politika Üzerine: Ankara'ya ve Sisteme Üçüncü Büyük Entegrasyon Dönemi". *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, 303-304: 72.
- Yardı, Mehmet Nuri (2000). *Romancılar Konuşuyor*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.